

До спеціалізованої
вченої ради Д 41.086.03
Національного університету
«Одеська юридична академія»
(65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23).

Відгук

офіційного опонента

БУЛЕЦИ Сібілли Богданівни

на дисертаційну роботу БІЛЕЦЬКОГО Дмитра Михайловича

на тему «Способи припинення права приватної власності за

цивільним законодавством України»,

**представлену на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних
наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес;**

сімейне право; міжнародне приватне право

Актуальність теми дослідження

Актуальність дисертаційної роботи не викликає сумнівів, адже відносини власності, не зважаючи на значну історію їх існування, є достатньо динамічними, розвиваються поряд із суспільством і завжди є предметом наукових досліджень. Право приватної власності є складовою частиною інституту права власності. В сучасному суспільстві саме право приватної власності виходить на перший план в економічних, політичних та соціальних процесах.

Дмитро Михайлович Білецький здійснив системне наукове дослідження актуальної теми, що має нагальну потребу в науковій розробці.

Слід зазначити, що однією з основних вимог капіталістичної економічної системи - і однієї з найбільш незрозумілою концепцією - є сильна система прав власності. Протягом багатьох десятиліть соціальні критики в Сполучених Штатах та у всьому західному світі скаржаться на те, що "майнові" права занадто часто мають перевагу над "людськими" правами, внаслідок чого люди

нерівномірно ставляться і мають нерівні можливості. Нерівність існує в будь-якому суспільстві. Але ймовірний конфлікт між правами власності та правами людини є міражем. Права власності - це права людини.

Права приватної власності не суперечать правам людини. Це права людини. Право на приватну власність - це права людини використовувати вказані товари та обмінюватися ними. Будь-яка стриманість щодо прав приватної власності змінює баланс сил від безособових атрибутів до особистих ознак та до поведінки, яку затверджують політичні органи влади. Це є фундаментальною причиною переваги системи сильних прав приватної власності: права приватної власності захищають свободу особистості.

Концепція власності є однією з основних юридичних концепцій, загальних для всієї системи права. Різні автори визначили право власності різними способами.

Остін визначив право власності як "право необмеженого користування, необмеженого розпорядження та необмежену в тривалості".

Науковець Голланд підтримуючи Остіна, удосконалив правомочності власника, до такого виду як вони існують на сьогоднішній день, а саме а) володіння; б) користування; в) розпорядження.

Право власності в найбільш повному значенні позначає зв'язок між людиною та будь-яким правом, яке належить їй. Слід зазначити, що володіння полягає в тому, що вона невизначена для користувача. Вичерпно неможливо точно визначити та підсумувати різноманітність способів, як річ власника річ може використовуватися особою, яка має право на її володіння. Власник може ефективно розпоряджатися своїм майном, транспортним засобом протягом свого життя чи шляхом заповіту після його смерті.

В Європі (Голландія, Німеччина) вважають, що власність зазвичай не припиняється після смерті власника. Він передає законним спадкоємцям за заповітом.

Отже, дослідження способів припинення права приватної власності за цивільним законодавством України є перспективним і актуальним напрямом

наукових розвідок, а звернення автора до означеної теми є своєчасним і практично необхідним.

Позитивним є прагнення дисертанта дослідити різні аспекти припинення права приватної власності за цивільним законодавством. Адже автором при написанні своєї роботи були вивчені праці відомих і визнаних теоретиків права, видатних цивілістів, таких як С.С. Алексєєв, О.В. Басай, Н.Н. Бірюкова, О.Т. Боннер, М.І. Брагінський, О.І. Буртова, Е.С. Бутаєва, А.М. Горяйнов, О.В. Дзера, А.С. Довгерт, А.М. Іванов, О.С. Йоффе, І.І. Каракаш, О.М. Клименко, Т.Є. Крисань, В.В. Лазаврєв, Р.А. Майданик, В.М. Марчук, С.А. Муромцева, Й.О. Покровський, А.В. Поляков, П.М. Рабінович, З.В. Ромовська, І.В. Спасибо-Фатєєва, Є.Ю. Тихонравов, Д.А. Туманов, І.І. Турко, В.В. Фідаров, Є.О. Харитонов та ін.

Утім, незважаючи на численні наукові дослідження, присвячені різним аспектам припинення права власності, поза науковим обігом залишилося комплексне спеціальне системне дослідження способів припинення права приватної власності за цивільним законодавством, що і визначає актуальність обраної теми дослідження.

Вивчення матеріалів поданої до захисту дисертації Д.М. Білецького «Способи припинення права приватної власності за цивільним законодавством України» та опублікованих за темою праць дає підстави віднести дане наукове дослідження до окресленого вище напрямку, оскільки в роботі визначено та успішно розв'язано низку актуальних завдань. Тож досягнення основної мети роботи – комплексне дослідження теоретичних і практичних проблем цивільно-правового регулювання способів припинення права приватної власності – зумовило автора до розв'язання низки наукових завдань, уміло вирішених в дисертації: визначити правову природу відносин приватної власності на сучасному етапі розвитку науки цивільного права; визначити поняття припинення права власності; з'ясувати загальні засади припинення права приватної власності за чинним цивільним законодавством; розмежувати підстави та способи припинення права власності; з'ясувати значення

дотримання належних способів припинення права приватної власності; виявити прогалини у Цивільному кодексі України, Цивільному процесуальному кодексі України, Земельному кодексі України, в інших законодавчих актах щодо регулювання способів припинення права приватної власності; сформулювати теоретично обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства в частині регламентації способів припинення права приватної власності.

Робота Д.М. Білецького актуальна з огляду на її безпосередній зв'язок із основними напрямками науково-дослідницької роботи кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія» («Методологічні засади вдосконалення цивільного законодавства», «Цивілістичний вимір інтеграційного розвитку України»).

Рецензована праця є органічною і важливою складовою планової державної тематики «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» (державний реєстраційний номер 0110U000671) та «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» (державний реєстраційний номер 0116U01842), що розробляються Національним університетом «Одеська юридична академія». Наукова новизна роботи зумовлена перш за все новаторським поєднанням теоретичного і практичного рівнів аналізу способів припинення права приватної власності за цивільним законодавством України. Прагнення автора врахувати сучасні реалії цивільно-правового регулювання і юридичної практики з приводу застосування способів припинення права приватної власності також являє собою елемент новизни.

Всі основні результати дослідження Д.М. Білецького, сформульовані висновки і рекомендації є в достатній мірі обґрунтованими, об'єктивними і достовірними внаслідок кваліфікованого оперування теоретико-методологічним інструментарієм та залученням значного масиву положень чинного законодавства, юридичної практики.

Слід зазначити, що відповідно до вимог об'єкт і предмет рецензованої дисертації як категорії наукового процесу дійсно співвідносяться між собою як загальне та часткове.

Теоретико-методологічний арсенал дисертаційного дослідження зумовлений метою та особливостями предмету, що досліджується. Аналіз змісту роботи, її висновків та пропозицій, що висунув автор, дозволив переконатися в тому, що задекларований у вступі перелік сучасних загальнонаукових і спеціальних методів пізнання (зокрема, історико-правовий, порівняльно-правовий, системно-структурний, аналітико-синтетичний, логіко-юридичний) дійсно творчо та конструктивно були використані під час зазначеного дослідження.

Достовірність та новизна результатів наукового дослідження

Ознайомлення з текстом дисертації та її автореферату дає можливість дійти висновку про достатній ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у науковому дослідженні, проведеному Д.М. Білецьким.

Відзначаючи новизну основних положень дисертації, слід зазначити, що вона виявляється як у підході до системного дослідження способів припинення права приватної власності за цивільним законодавством України, так і у запропонованих автором теоретичних положеннях, обґрунтованих висновках, рекомендаціях та пропозиціях щодо вдосконалення цивільного законодавства України.

Дисертація Д.М. Білецького відзначається науковою новизною, зокрема, автором обґрунтовано, що способи припинення права приватної власності є врегульованою законодавством системою юридичних фактів, що дозволяє розглядати їх у нерозривному зв'язку з іншими системами та досліджувати окремі елементи системи; співвіднесено окремі підстави та способи припинення права приватної власності, виявлено залежність підстави та способу право припинення від виду об'єкта права власності, наявності або

відсутності волі власника; визначено закономірності взаємозалежності підстави та способу припинення конкретного права приватної власності в залежності від виду майна; доведено доцільність класифікації способів не тільки за загальноприйнятим критерієм волі, а й за видом юридичного факту, місцем в системі загальних способів припинення права власності, правовим режимом майна, правомірністю використання способу.

Логічним науковим завданням, яке було успішно вирішене стало розмежування підстав та способів припинення права власності, а саме підставу припинення права приватної власності автором пропонується розглядати як правоприпиняючий юридичний факт або їх сукупність, що згідно із законодавством є достатньою умовою для припинення права приватної власності; способом припинення права власності є правовий механізм припинення означеного права.

Одержані дисертантом результати, без сумніву, становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес, та можуть бути застосовані як у правотворчості стосовно внесення відповідних змін до чинного законодавства України (зокрема ЦК України, законів України); так і в правозастосовній діяльності - для вдосконалення судової практики щодо припинення права приватної власності, підготовки науково-практичних коментарів до ЦК України, ЦПК України, СК України; в навчальному процесі - при викладанні нормативних дисциплін «Цивільне та сімейне право», «Право інтелектуальної власності», спеціальних курсів «Право власності в Україні», «Зобов'язальне право» та ін., підготовці робочих програм, підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій із зазначених дисциплін; в правовиховній сфері - для підвищення рівня правової культури населення, формування фахової правосвідомості студентів вищих юридичних закладів освіти..

Запропонована структура дисертації є досить обґрунтованою і логічно побудованою. Дисертаційна робота відзначається системним підходом до предмету дослідження. Структурно дисертація складається із вступу, нерозривно пов'язаних між собою чотирьох розділів, висновків і списку

використаних джерел. Структура дисертації повністю відповідає завданням дослідження, дозволяє послідовно розглянути всі проблеми та вирішити завдання, поставлені дисертантом при написанні роботи.

У вступі дисертації обґрунтовується актуальність теми дослідження, ступінь наукового розроблення проблеми, вказано на зв'язок роботи з напрямками наукових досліджень, визначено мету і задачі дослідження, його об'єкт, предмет, використані методи дослідження, висвітлено наукову новизну роботи, її значення у правотворчій, правозастосовній, науково-дослідній та навчально-методичній діяльності, наведено дані про апробацію і публікації результатів дослідження, відображено структуру дисертації.

Подальша структура дослідження викладена наступним чином:

У першому розділі «Огляд літератури за темою дослідження» із застосуванням діалектичного підходу та аналізу науково-практичних публікацій розглядається генезис вітчизняних та зарубіжних наукових робіт, присвячених способам припинення права приватної власності за цивільним законодавством України, що надало можливість дійти висновку про недостатню розробленість цієї тематики у вітчизняній юридичній доктрині; стихійний та фрагментарний характер наукових розвідок у цій сфері.

Виявлено, що в українській загальнотеоретичній та галузевій правовій літературі не було комплексного спеціального дослідження способів припинення права приватної власності. Одночасно автор звернувся до аналізу історії законодавства, за допомогою якого було виявлено згадку способів припинення права власності в нормах дореволюційного права.

У розділі 2 «Загальні положення про припинення права приватної власності» досліджуються поняття, юридична природа та умови припинення права приватної власності за цивільним законодавством України. Д.М. Білецький справедливо звертає увагу на необхідність теоретичного осмислення питань припинення права приватної власності для подальшого ефективного реформування законодавства в цій сфері. Зазначає, що припинення права приватної власності є абсолютною і безповоротною

втратою правового зв'язку між власником і належним йому майном в результаті дії або настання різних юридичних фактів (угод, рішень суду, юридичних вчинків, подій, неправомірних дій учасників цивільних правовідносин, правомірного використання і споживання майна). Правоприпинення є одним з ключових моментів динаміки правовідносин наряду з правонабуттям та правозміною.

У третьому розділі «Поняття та сутність способів припинення права приватної власності» досліджуються поняття та види способів припинення права приватної власності.

Важливим є акцентування уваги Д.М. Білецького на розмежуванні нерідко ототожнюваних категорій підстав та способів припинення права власності. Автор робить висновок, що розглядати підстави та способи припинення права власності необхідно у нерозривному зв'язку для досягнення завдань дослідження. Авторська класифікація способів припинення права приватної власності стало гідним результатом дослідницьких зусиль Д.М. Білецького.

В залежності від виду юридичного факту способи припинення права приватної власності можуть класифікуватися на дії та події. Окремо серед способів припинення права приватної власності виділяються строки, які хоча й не включаються до системи юридичних фактів, знаходяться в прямій залежності від останніх, адже строки являють собою розташування у часі юридичних фактів щодо один одного.

Четвертий розділ дисертації «Характеристика окремих способів припинення права приватної власності» присвячено аналізу особливостей способів припинення права приватної власності на підставі правочинів, подій та юридичних вчинків інших осіб, на підставі примусового правоприпинення.

Автор справедливо відмічає, що окрім договорів право власності може припинятися і на підставі інших правочинів (в тому числі односторонніх) – відмови від права власності, знищення, споживання чи специфікації майна.

Актуальним є пропозиція автора внести зміни до ст. 346 ЦК України, переформулювавши першу підставу припинення права власності таким чином: «Право власності припиняється у разі:

1) добровільного відчуження власником свого майна;» і далі за текстом. Дані зміни дадуть змогу узгодити норми цивільного законодавства з нормами інших Законів України та підзаконних актів.

А отже укладення попереднього договору, навіть поєднане зі сплатою вартості нерухомості, передання майна набувачеві, прийняття, фактичне володіння та користування набувачем об'єктом нерухомості не є правовою підставою для припинення права власності у власника нерухомого майна.

Доречним є розгляд фізичної смерті особи і припинення юридичної особи окремо, адже кожна з цих підстав припинення права приватної власності має свої особливості способу правоприпинення.

Цілком слушним є звернення автора до аналізу особливостей припинення права власності на особливі об'єкти власності та окремі види права власності, такі як спільна власність подружжя.

Повнота викладу наукових положень дисертації в опублікованих працях

Основні положення роботи знайшли відображення у п'яти наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях з юридичних дисциплін, одна з яких у зарубіжному науковому виданні, а також у чотирьох тезах доповідей на науково-практичних конференціях та круглому столі.

Автореферат цілком відображає зміст усіх основних положень дисертації.

Теоретичне і практичне значення одержаних результатів

Наукове та практичне значення дисертаційної роботи полягає в розробці сучасних підходів до розуміння способів припинення права приватної власності за цивільним законодавством України.

Найбільш значущими науковими доробками дослідження дисертанта є:

- авторське визначення способів припинення права власності, під якими пропонується розуміти правовий механізм припинення означеного права згідно з чинним законодавством;
- розмежування підстав та способів припинення права власності; визначення місця останніх в загальному механізмі правоприпинення;
- класифікація способів припинення права приватної власності за критерієм волі, за видом юридичного факту (дії та події), місцем в системі загальних способів припинення права власності (загальні, спеціальні, особливі), правовим режимом майна (способи припинення права приватної власності на рухоме та нерухоме майно), правомірністю використання способу (належні та неналежні);
- визначення категорії належного способу припинення права приватної власності, на основі чого аргументовано необхідність внесення відповідних змін до законодавчих актів.

Теоретичні висновки, запропоновані у дисертаційному дослідженні, можуть стати підґрунтям для подальших наукових досліджень та вдосконалення теорії правоприпинення в матеріальних галузях права України та особливостей судового розгляду спірних моментів припинення права приватної власності в процесуальних галузях права України.

Практичне значення положень і рекомендацій виконаного дослідження полягає в тому, що вони можуть бути застосовані у законотворчій діяльності щодо вдосконалення нормативно-правових актів, що регулюють відносини припинення права приватної власності, а також у правозастосовній практиці, науковій та викладацькій діяльності.

Теоретичні висновки доведені до рівня конкретних практичних рекомендацій, сформульовані у вигляді статей із змінами та доповненнями до Цивільного кодексу України та інших законів України .

Матеріали дисертаційного дослідження також можуть бути використані у навчальному процесі при викладанні дисциплін «Цивільне та сімейне право», підготовці відповідних підручників, посібників та методичних рекомендацій.

Зауваження до дисертаційного дослідження

У цілому, позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Д.М. Білецького, необхідно зазначити, що їй притаманні певні дискусійні моменти, окремі питання вимагають додаткової аргументації.

1. Одним із недоліків дисертаційного дослідження є недостатня концентрація автором на питаннях саме права приватної власності. В другому та третьому розділах автор наводить свої думки та робить висновки щодо права власності взагалі, не вдаючись до особливостей саме права приватної власності.

2. Крім того потребує додаткової аргументації виділення автором особливого правового режиму приватної власності (с.37). Чому припинення права приватної власності повинно розглядатися ізольовано від права державної та комунальної власності?

3. На стор. 82 дисертації автор стверджує, що способом припинення права власності на нерухомість завжди є державна реєстрація припинення права власності на об'єкт нерухомості поза залежністю від підстави такого припинення. А в який спосіб припиняється право приватної власності на знищений об'єкт нерухомості (наприклад, в результаті стихійного лиха) і в який момент право власника вважається припиненим?

4. Позитивним є те, що автор зазначає, що для забезпечення стабільності відносин власності в Україні, гарантування непорушності права власності, встановлення чітких і зрозумілих засад правового регулювання припинення права власності необхідно закріпити в цивільному законодавстві норму щодо належності підстав та способів припинення права власності і пропонує доповнити ч.2 ст. 346 ЦК України такою нормою: «Право власності припиняється у випадку дотримання належної підстави для припинення конкретного права власності та у належний спосіб» (с.72). Однак, потребує уточнення поняття «належної підстави» та «у належний спосіб» та порядок їх дотримання, і які наслідки потягне недотримання належної підстави та належного способу.

5. Автор пропонує внести зміни до п 1. ч. 1 ст. 346 ЦК України, змінивши «відчуження власником свого майна» на «добровільне відчуження власником свого майна» (с.157). Дана пропозиція є спірною, адже семантично відчуження свого майна і є добровільною передачею права власності на нього іншій особі. В даному випадку використання конструкції «свого майна» і є вказівкою, що примусовість такого відчуження виключена.

6. На стор. 82 автор зазначає, що «законодавець встановив обмежений перелік належних способів припинення права приватної власності на рухоме майно, що пов'язано з недопущенням зловживання відчужувачем правомочністю володіння майном для припинюваного права власності». Однак, ч.1 ст. 334 Цивільного кодексу України встановлює можливість в договірному порядку передбачити момент набуття права власності, тобто сторони можуть самі визначити спосіб припинення права приватної власності.

Наявність дискусійних питань не впливає на загальну позитивну оцінку реалізованої автором наукової роботи. Зазначені зауваження до положень дисертації, що виносяться на захист в цілому не впливають на позитивну оцінку роботи, натомість спрямовані на спонукання дисертанта до подальших поглиблених наукових досліджень в майбутньому, вони можуть стати предметом наукових дискусій науковців та практичних працівників.

Загальний висновок по дисертації

Отже, дисертаційна робота Білецького Дмитра Михайловича «Способи припинення права приватної власності за цивільним законодавством України», подана на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 - цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право є завершеною науковою працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що вирішують актуальну та пріоритетну проблему теоретичного осмислення та практичної реалізації способів припинення права приватної власності за цивільним законодавством України. Автореферат і публікації автора у повній мірі розкривають основний зміст

дисертаційного дослідження. Все це свідчить про належний рівень кваліфікації дослідника. Виявлені зауваження та пропозиції не знижують загального рівня, наукового та практичного значення результатів роботи.

Загалом дисертаційна робота «Способи припинення права приватної власності за цивільним законодавством України» цілком відповідає чинним нормам ВАК України щодо кваліфікаційних праць на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук, а її автор Білецький Дмитро Михайлович заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 - цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право.

Офіційний опонент

доктор юридичних наук, доцент,

завідувач кафедри цивільного права та процесу

Державного вищого навчального закладу

«Ужгородський національний університет»

С.Б. Булеца

Підпис доцента С.Б. Булеци

«засвідчую»

Вчений секретар ДВНЗ

«Ужгородський національний університет»

О.О. Мельник

